

Stanisław GŁAZ*

*Wydział Filozoficzny, Akademia Ignatianum w Krakowie

Wprowadzenie

Artykuły niniejszego numeru Rocznika Filozoficznego zawierają treści związane z psychologią. Jest to pokłosie referatów wygłoszonych na konferencji *Konteksty rozwoju osobowości*. Konferencja została zorganizowana przez Katedrę Psychopatologii i Psychoprofilaktyki w Instytucie Psychologii Akademii Ignatianum w Krakowie w dniach 18–19.04.2015 roku dla uczczenia pamięci Profesor Zenomeny PŁUZEK w dziesiątka rocznice Jej śmierci. Udział w konferencji wzięli liczni prelegenci oraz słuchacze z różnych ośrodków naukowych. Warto wspomnieć, że przez wiele lat Pani Profesor pracowała w kilku ośrodkach naukowych, w tym na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i Uniwersytecie Jagiellońskim oraz na Wydziale Filozoficznym Księży Jezuitów (obecnie Akademia Ignatianum AIK) w Krakowie. Konferencja miała na celu przypomnieć o wielkim wkładzie Pani Profesor w rozwój nauki, a także była wyrazem wdzięczności wobec Pani Profesor za wszelkie dobro i życzliwość.

Profesor Dorota KUBACKA-JASIECKA w artykule: „Kryzys emocjonalny i trauma szansą rozwoju osobowości”, podjęła próbę ukazania problematyki kryzysu emocjonalnego i traumy, a także ich udziału w rozwoju i wzroście jednostki. Kryzys, jak i reakcje potraumatyczne stanowią obronno-adaptacyjne reakcje na nieoczekiwane, zagrażające oraz urazowe doświadczenia. Kryzys ma charakter dwoisty —

z jednej strony związany jest z ryzykiem pojawienia się patologii, a z drugiej strony stwarza szansę dalszego rozwoju i wzrostu. Efektem pozytywnego rozwiązania kryzysu jest wzmocnienie psychiczne, odkrycie nowych zasobów, sensu życia, zaś wzrost potraumatyczny przejawia się w osiągnięciach życiowych, twórczości. Te same czynniki – względnie trwałe właściwości osobowości oraz środowisko – decydują o podatności na kryzys lub traumę, jak i o szansie rozwoju i wzroście. Pani Profesor uważa, że nierozstrzygnięta zostaje kwestia: czy wzrost jest następstwem doznanego wstrząsu, mobilizacji zasobów i wysiłków zaradnych, a może dezorganizacji dotychczasowej adaptacji? Sugeruje ona, że w wielu wypadkach wzrost po traumie wyrasta raczej z kompensacyjnych dążeń prozdrowotnych i z motywacji braku niż z autentycznych pragnień twórczej samorealizacji.

W artykule zatytułowanym „Psychologiczne wyznaczniki dojrzałej osobowości”, Profesora Stanisława TUCHOLSKA podejmuje zagadnienie mądrości i jej związku z dojrzałą osobowością. Przywołując osiągnięcia w tej dziedzinie naukowców poszukuje odpowiedzi na pytanie: Czy mądrość jest przejawem dojrzałości osobowościowej, czy może stanowi cechę specyficzną? Na wstępie artykułu wskazuje na źródła braku zainteresowań zagadnieniem mądrości na gruncie nauk społecznych. Uważa, że za sprawą Vivian P. CLAYTON, która jako pierwsza postawiła pytanie, czym jest mądrość, i jaki jest jej związek z wiekiem człowieka, zagadnienie mądrości stało się przedmiotem dyskusji, opracowań i badań psychologów o różnej orientacji teoretycznej. Autorka przedstawia kilka definicji mądrości spotykanych m.in. na gruncie psychologii rozwojowej i poznawczej. Ostatecznie wskazuje, że mądrość jest efektem rozwoju duchowego i psychicznego. Jest syntezą wielu różnorodnych właściwości. Składają się na nią elementy poznawcze, motywacyjne i afektywne. Przejawia się w działaniach ukierunkowanych na pomnażanie dobra osobistego, jak i wspólnego, a także na osiągnięcie dobrostanu. Dojrzała osobowość związana jest z optymalizacją psychospołecznego funkcjonowania człowieka. Charakterystyki osoby o osobowości dojrzałej, jak i mądrej często dokonuje się używając podobnych określeń. W obu przypadkach podkreśla się ich realizm życiowy, ciekawość poznaw-

czą, obiektywizm w postrzeganiu siebie i innych. Literatura sugeruje, że oba te pojęcia w dużym stopniu są pojęciami i procesami pokrewnymi i współdziałają ze sobą.

Profesor Barbara PIŁECKA w artykule pt: „Różne strony procesu żałoby” ukazała, jak różne kierunki psychologiczne wskazują odmienne sposoby traktowania żalu po stracie kogoś lub czegoś. Żal nie zawsze jest otwarcie wyrażany, niekiedy nie spotyka się z aprobatą społeczną. Przedstawiła psychologiczną koncepcję żałoby w nurcie psychoanalitycznym. Przeciwstawną do niej jest teoria poszukiwania więzi, która zakłada, że osoba pogrążona w bolesnym procesie żałoby zabiega o podtrzymywanie stałej więzi psychicznej ze zmarłym. Utrzymaniu tego rodzaju więzi służy wyobraźnia. Pani Profesor sugeruje, że modelem najbardziej skutecznym w pogodzeniu się ze stratą, jest zadaniowy model radzenia sobie z żałobą. Na ten model składają się zaakceptowanie straty, uporanie się z bólem psychicznym oraz przystosowanie się do nowych warunków, a także znalezienie innych więzi ze zmarłym i kontynuowanie własnego życia w zmienionych okolicznościach. Ból psychiczny związany z doświadczeniem straty i traumy może mieć charakter skrajny, prowadzić nawet do samobójstwa albo może być przeżywany z uważnością, mieć charakter twórczy.

W artykule zatytułowanym „Wartości wyższe na drodze rozwoju osobowości”, Profesor Czesław CEKIERA SDS przedstawił Teorię Dezyntegracji Pozytywnej Kazimierza DĄBROWSKIEGO wskazując, że rozwój osoby dokonuje się poprzez proces dynamizmu integracji i dezyntegracji pozytywnej. Popęd rozwojowy jest główną siłą ludzkiego rozwoju. Rozwojem człowieka kierują trzy podstawowe zasady: zasada przyjemności, zasada rzeczysistości i zasada rozwoju. Zasady te decydują o rozwoju osoby ludzkiej. Rozwój osoby przebiega według faz i na poszczególnych poziomach objęty jest także kryzysem. Proces rozwoju osoby jest ściśle związany z poszukiwaniem i odkrywaniem wartości wyższych na różnych poziomach rozwoju. Realizacja wartości sprzyja prawidłowemu rozwojowi, stanowi najbardziej skuteczny środek zapobiegania patologii w życiu jednostki i społeczeństwa, a także stanowi efektowną pomoc w procesie resocjalizacji.

Profesor Alicja NASIŁOWSKA-BARUD nawiązując do pionierskich prac Zenomeny PŁUŻEK z zakresu psychosomatyki, w swoim artykule przedstawiła odmienność przebiegu choroby niedokrwiennej serca u kobiet w kontekście wybranych cech osobowości. We wstępie artykułu Autorka, nawiązując do literatury przedmiotu, ukazała, że choroba niedokrwienności serca należy do najczęściej występujących schorzeń i stanowi główną przyczynę zgonów w społeczeństwach wysoko rozwiniętych. Otrzymane przez Autorkę wyniki badań, prowadzonych na stuosobowej grupie kobiet wskazują, że osoby z chorobą serca mają wysoki poziom niepokoju i lęku, z czym związane jest wzmożone napięcie wewnętrzne, poczucie zagrożenia, autoagresja. W życiu badanych kobiet wyraźnie dominowały takie cechy, jak sumienność, ugodowość, ekstrawertyzm. Zapytane o sposób radzenia sobie z bólem, wyznały, że ich najczęstszą strategią działania była modlitwa.

W artykule zatytułowanym „Kryteria jakości życia dzieci i młodzieży” Profesor Maria OLEŚ przedstawiła koncepcję jakości życia zaproponowaną przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), zdaniem której jakość życia to „postrzeganie przez jednostkę swojej pozycji w życiu w kontekście kultury i systemów wartości w jakich żyje oraz w powiązaniu z jej celami, oczekiwaniami, standardami i obawami”. Odwołując się do literatury zagadnienia Pani Profesor wspomina, że opracowano wiele podobnych modeli dynamicznej, subiektywnej koncepcji jakości życia, które mają charakter wielowymiarowy. Autorka ukazała, jak jakość życia zmienia się stosownie do wieku osób, stadium rozwoju, poziomu refleksji, nowych zadań i ról społecznych. Przeprowadzone badania sugerują, że jakość życia małych dzieci zależy przede wszystkim od zaspokojenia podstawowych potrzeb, takich jak poczucie bezpieczeństwa, więzi z drugimi. Natomiast jakość życia dzieci szkolnych zależy od atmosfery w rodzinie, akceptacji rówieśników. Z kolei młodzieży zależy od poczucia własnego ja i relacji społecznych. Kryteria oceny jakości życia różnicują się w zależności od wieku młodzieży, faz rozwojowych, i są związane z poziomem rozwoju poznawczego, emocjonalnego oraz społecznego. Kończąc, Autorka stwierdza, że nie wystarcza ocena stopnia zadowolenia w zakresie po-

szczególnych sfer jakości życia, ale ważna jest także ocena stopnia ważności danej sfery dla badanego.

Profesor Piotr K. OLEŚ w swoim artykule zatytułowanym „Podmiotowe i sytuacyjne uwarunkowania rozwoju osobowości” ukazał autorską koncepcję przyczyn wielkiej zmiany życiowej oraz próbę naszkicowania koncepcji rozwoju osobowości według Zenomeny PŁUŻEK. Profesor wychodzi od założenia, że rozwój osobowości ma miejsce w interakcji ze środowiskiem w szerokim tego słowa znaczeniu i może być analizowany na poziomie podstawowych dyspozycji, charakterystycznych przystosowań oraz systemu znaczeń osobistych. Na tych poziomach zachodzą odmienne, aczkolwiek nie wykluczające się procesy i zjawiska. Rozwojowi sprzyjają zmiany ciągłe i skokowe, pod warunkiem że następują we właściwym kierunku. Autor dokonując próby rekonstrukcji koncepcji osobowości i kryteriów jej rozwoju według Zenomeny PŁUŻEK, sugeruje, że koncepcja osobowości proponowana przez Panią Profesor ma wiele wspólnych elementów z teorią C.G. JUNGA. Natomiast w kwestii pozytywnego wpływu duchowości lub religijności na rozwój osobowości, Profesor PŁUŻEK uważała, że dojrzała religijność może inspirować rozwój psychiczny, choć nie kompensuje jego braków. Na koniec Profesor OLEŚ stwierdza, że najważniejszym warunkiem rozwoju człowieka jest optymalna integracja psychiczna przejawiająca się w dynamicznych interakcjach między sferą kognitywno-afektywną i woliwną.

Doktor Jacek PRUSAK SJ w artykule pt: „Psychologiczne korelaty pustki psychicznej: studium przypadku”, odwołuje się do książki Profesor PŁUŻEK pt: *Psychologia pastoralna*, aby przytoczyć rozumienie kryzysów religijnych według Pani Profesor. Zdaniem PŁUŻEK, jak sugeruje PRUSAK, kryzysy religijne, podobnie jak kryzysy związane z procesem rozwoju i przekształcaniem osobowości w kierunku większej dojrzałości są inne, ponieważ przebiegają na płaszczyźnie naturalnej i ponadnaturalnej. Autor artykułu wskazuje na ich różnorodność. Ukazuje wielorakie rozumienie pustki. Definiuje ją jako brak, niedobór. W końcu nawiązuje także do pojęcia ciemnej nocy JANA OD KRZYŻA i wskazuje jej rolę w procesie rozwoju duchowego. Następnie przywołuje przypadek czterdziestoletniego Martina, któ-

ry zgłasza się na terapię, ponieważ dokucza mu samotność, poczucie pustki egzystencjalnej, braku Boga, któremu towarzyszy ból psychiczny. Analizowany przypadek sugeruje, że tego rodzaju stan wskazuje na brak wewnętrznej równowagi, a jego kryzys duchowy to wynik niewłaściwego przypisywania Bogu źródła tego kryzysu, bądź też trudności w znalezieniu pocieszenia i oparcia w religii.

Profesor Borys J. SOIŃSKI OFM w artykule „Kryteria diagnozy i rozeznania opętania. Spojrzenie wielowymiarowe” odwołując się do literatury przedmiotu ukazał różne, często odmienne podejście psychiatrów do opętania i egzorcyzmów. Ta odmienność wynika najczęściej z założeń antropologicznych. Czy opętanie ma charakter demoniczny, czy patologiczny? Kiedy jest potrzebne opętanemu leczenie, a kiedy egzorcyzmy? Autor sięgając do literatury i praktyki w tej materii, wskazuje, że właściwym podejściem do tych zagadnień jest ujęcie komplementarne: naturalne i nadprzyrodzone. Tylko tego rodzaju podejście może być owocne. SOIŃSKI przedstawia także teologiczne kryteria opętania i jego symptomy psychologiczne. Podkreśla, że często granica między zjawiskami psychopatologicznymi a rzeczywistym działaniem złego ducha nie jest wyraźna. Interdyscyplinarne podejście do zjawiska opętania może przyczynić się do głębszego zrozumienia tego zagadnienia.

Uważam, że tematyka podjęta na sympozjum poświęconym Pani Profesor Zenonienie PŁUZEK i zagadnienia przedstawione w niniejszych artykułach, a związane z człowiekiem i jego rozwojem pozwolą lepiej zrozumieć zakres osiągnięć naukowych i wychowawczych Pani Profesor oraz złożoność problematyki osoby ludzkiej i jej rozwoju.

O Autorach

Prof. dr hab. Czesław M. CEKIERA SDS

Archidiecezjalna Poradnia Katolicka

ul. Nowogrodzka 49

00-659 Warszawa

Psycholog. W 1987 roku założył na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Katedrę Psychoprofilaktyki Społecznej. Jest członkiem licznych towarzystw naukowych, m.in.: Polskiego Towarzystwa Psycho-

logicznego, Stowarzyszenia Psychologów Chrześcijańskich, Polskiego Towarzystwa Higieny Psychiczej, Polskiego Towarzystwa Suicydologicznego. Współpracuje ze Światową Federacją Wspólnot Terapeutycznych w Nowym Jorku, Federacją Europejską, International Council on Alcohol and Addiction w Lausanne, Światową Federacją Zdrowia Psychicznego.

Zainteresowania naukowe: patologia społeczna, profilaktyka, psychoterapia i resocjalizacja.

Autor i redaktor m.in. następujących książek: *Etiologia i motywacja usiłowanych samobójstw* (1975), *Toksykomania* (1985), *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych: metody, programy, modele, ośrodki, zakłady, wspólnoty* (1992, 1993, 2001), *Ryzyko uzależnień* (1994, 2001), *Profilaktyka uzależnień drogą do wolności człowieka* (red.; 1999), *Palenie tytoniu – wolność czy zniewolenie?* (2001), *Zwalczanie patologii społecznych w systemie penitencjarnym Polski i USA* (współautor; 2008), *Papierosy: palący problem palenia* (2013).

Dr hab., prof. akad. Dorota KUBACKA-JASIECKA

Wydział Psychologii i Nauk Humanistycznych

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1

30-705 Kraków

Psycholog kliniczny, konsultant oraz interwent kryzysu. Emerytowany długoletni profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Organizator i Dyrektor Instytutu Psychologii Stosowanej UJ (rok powstania 1999).

Zainteresowania naukowe: zachowania agresywne i psychologiczny kontekst przemocy, psychologiczne uwarunkowania schorzeń somatycznych powiązane z wzorem zachowania C, psychologia kryzysu emocjonalnego i interwencji kryzysowej.

Autorka i redaktorka m.in. następujących książek: *Funkcjonowanie społeczne osób agresywnych i samoagresywnych: studium kliniczne* (1975), *Struktura „ja” a związek między agresywnością i lękiem* (1986), *Oblicza kryzysu psychologicznego i pracy interwencyjnej*

(1997), *Człowiek wobec zmiany: rozważania psychologiczne* (red.; 2002), *Kryzys, interwencja i pomoc psychologiczna* (red.; 2004), *W kręgu psychologicznej problematyki tożsamości* (red.; 2008), *Interwencja kryzysowa: pomoc w kryzysach psychologicznych* (2010), *Perspektywy psychosomatyki i roli psychologa na oddziałach chorych somatycznie* (red.; 2010), *Reflections and psychological mechanisms of trauma and posttraumatic development* (red.; 2012), *Kryzysy i ich przezwyciężanie. Problemy interwencji i pomocy psychologicznej* (2014).

Prof. dr hab. n. med. Alicja NASIŁOWSKA-BARUD

Zakład Psychologii Klinicznej

Uniwersytet Medyczny w Lublinie

ul. W. Chodźki 6

20-093 Lublin

Psycholog kliniczny. Kierownik Zakładu Psychologii Klinicznej. W ramach godzin klinicznych pracuje też w Katedrze i Klinice Kardiologii UM w Lublinie.

Zainteresowania naukowe: choroby psychosomatyczne (głównie układu krążenia, naczyń obwodowych, cukrzycy, układu tkanki łącznej), rehabilitacja w chorobach układu krążenia.

Autorka i redaktorka m.in. następujących książek: *Zmiany psychosomatyczne u chorych po świeżym zawale serca w okresie pięcioletniej rehabilitacji* (1996), *Kryzys, interwencja i pomoc psychologiczna. Nowe ujęcia i możliwości* (red.; 2003).

Dr hab. Maria OLEŚ

Katedra Psychologii Klinicznej

Instytut Psychologii

Wydział Nauk Społecznych KUL

Al. Raławickie 14

20-950 Lublin

Psycholog kliniczny. Adiunkt w Katedrze Psychologii Klinicznej KUL w Zespole Psychologii Klinicznej Dzieci i Młodzieży.

Zainteresowania naukowe: problemy kliniczne u dzieci (lęk, depresja, pesymizm, osamotnienie), asertywność i psychospołeczne

umiejętności u dzieci i młodzieży, jakość życia i koncepcja siebie u dzieci i młodzieży z zaburzeniami widzenia, jakość życia w okresie dzieciństwa i adolescencji, jakość życia uwarunkowana stanem zdrowia w chorobach przewlekłych wieku rozwojowego, funkcjonowanie psychospołeczne i radzenie sobie w sytuacjach stresowych, problematyka więzi i przywiązania, czynniki ryzyka i czynniki ochronne dla rozwoju i jakości życia, walidacja metod diagnostycznych do badania dzieci i młodzieży.

Autorka i redaktorka m.in. następujących książek: *Poziom akceptacji siebie u kobiet z rozpoznaną nerwicą a ich stosunek do otoczenia* (1981), *Zagadnienie wartości w psychologii humanistycznej A.H. Maslowa i C.R. Rogersa* (współautorka; 1981), *Test przymiotnikowy Gougha i Heilbruna a kwestionariusz osobowości Cattella 16PF: analiza współzależności* (współautorka; 1990), *Asertywność u dzieci i młodzieży w okresie wczesnej adolescencji* (1998), *Wybrane zagadnienia z psychologii klinicznej i osobowości*, t. VI: *Metody diagnostyczne w badaniach dzieci i młodzieży* (red.; 2005), *Jakość życia młodzieży w zdrowiu i w chorobie* (2010).

Prof. dr hab. Piotr Krzysztof OLEŚ

Katedra Psychologii Osobowości

Instytut Psychologii

Wydział Nauk Społecznych KUL

Al. Raławickie 14

20–950 Lublin

Psycholog kliniczny. Prodziekan Wydziału Nauk Społecznych KUL, kierownik Katedry Psychologii Osobowości KUL oraz kierownik Katedry Diagnozy Psychologicznej w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie. Międzynarodowy konsultant Self-Confrontation, Przewodniczący Komitetu Psychologii PAN, Członek Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów w Sekcji Nauk Humanistycznych i Społecznych, Redaktor Naczelny „Roczników Psychologicznych”, Zastępca Redaktora Naczelnego „Studiów Psychologicznych”.

Zainteresowania naukowe: psychologia osobowości, dialogowe funkcje Ja, przemiany osobowości w ciągu życia, struktura i funkcje systemu Ja, wartościowanie i system znaczeń osobistych, teoretyczne modele osobowości, metodologia psychologii osobowości.

Autor i redaktor m.in. następujących książek: *Zagadnienie wartości w psychologii humanistycznej* A.H. Masłowa i C.R. Rogersa (współautor; 1981), *Wartościowanie a osobowość: Psychologiczne badania empiryczne* (1989), *Kwestionariusz do badania kryzysu w wartościowaniu (KKW): Podręcznik* (1989), *Konfrontacja z sobą* H.J. Hermansa: *terapeutyczno-diagnostyczna metoda poznawania siebie i badania relacji między wartościowaniem a uczuciami* (1993), *Kryzys „połowy życia” u mężczyzn: psychologiczne badania empiryczne* (1995), *Wybrane zagadnienia z psychologii osobowości* (red.; 1997), *Towards a psychological model of midlife crisis* (1999), *Psychologia przelomu połowy życia* (2000), *The dialogical self: Theory and research* (red.; 2005), *Wprowadzenie do psychologii osobowości* (2009), *Psychologia człowieka dorosłego. Ciągłość – zmiana – integracja* (2011).

Laureat subsydium Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, Program „MISTRZ” – 2006.

Dr hab., prof. akad. Barbara PILECKA

Katedra Psychopatologii i Psychoprofilaktyki

Instytut Psychologii

Wydział Filozoficzny

Akademia Ignatianum w Krakowie

ul. Kopernika 26

31–501 Kraków

Psycholog kliniczny i osobowości. Kierownik Katedry Psychopatologii i Psychoprofilaktyki AI w Krakowie.

Zainteresowania naukowe: profilaktyka i terapia zachowań autodestrukcyjnych oraz kryzysów psychicznych.

Autorka i redaktorka m.in. następujących książek: *Osobowościowe i środowiskowe korelaty poczucia sensu życia* (red.; 1986), *Osobowościowe korelaty powodzenia w studiach wyższych* (1987), *Przemoc i marginalizacja. Patologie społecznego dyskursu* (1995), *Wybrane problemy samobójstw młodzieży* (1995), *Kryzys psycholo-*

giczny. *Wybrane zagadnienia* (2004), *Osobowościowe korelaty prób samobójczych u młodzieży* (2005).

Dr Jacek PRUSAK SJ

Katedra Psychopatologii i Psychoprofilaktyki

Instytut Psychologii

Wydział Filozoficzny

Akademia Ignatianum w Krakowie

ul. Kopernika 26

31-501 Kraków

Psycholog. Prorektor Akademii Ignatianum w Krakowie, adiunkt w Katedrze Psychopatologii i Psychoprofilaktyki Instytutu Psychologii AI, Kierownik Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej AI, konsultant w Zakładzie Terapii Rodzin UJ, redaktor „Tygodnika Powszechnego”.

Zainteresowania naukowe: psychoterapia a religia/duchowość, psychologia moralności, problematyka wykorzystania seksualnego nieletnich.

Współautor i współredaktor m.in. następujących książek: *ABC o homoseksualizmie* (kons. nauk.; 2008), *Wierzę w to, co potrafię zrozumieć: Jan Woleński w rozmowie z Sebastianem T. Kołodziejczykiem, Jackiem Prusakiem i Jolantą Workowską* (współautor; 2014).

Dr hab., prof. akad. Borys Jacek SOIŃSKI OFM

Zakład Katechetyki i Pedagogiki Chrześcijańskiej

Wydział Teologiczny UAM

ul. Wieżowa 2/4

61-111 Poznań

Psycholog. Pracuje w Zakładzie Katechetyki i Pedagogiki Chrześcijańskiej UAM w Poznaniu oraz w Wyższej Szkole Filologii Hebrajskiej w Toruniu. Przewodniczący Sekcji Psychologii przy Komisji Nauki Wiary KEP.

Zainteresowania naukowe: psychoterapia a religia/duchowość, psychologia osobowości, psychopatologia i opętanie.

Autor i redaktor m.in. następujących książek: *Człowiek przełomu tysiącleci: problemy psychologiczne. Materiały z XXXI Sympozjum Sekcji Psychologii Komisji Episkopatu Polski ds. Nauki* (red.; 2000), *Doświadczenia religijne a postawy studentów w obliczu śmierci Jana Pawła II* (2006), *Rodzina w świetle psychologii pastoralnej* (red.; 2007), *Psychologiczne i pastoralne aspekty kapłaństwa* (red.; 2008), *Psychologiczno-pastoralne aspekty modlitwy* (red.; 2010), *Osobowość a nawrócenie. Psychologiczno-pastoralna analiza osobowości nawróconych członków zakonów i grup religijnych* (2010), *Miłosierdzie w edukacji i poradnictwie psychologiczno-pastoralnym* (red.; 2014), *Opetanie i trans: kiedy terapia, a kiedy egzorcyzm? Psychologiczne i teologiczne kryteria diagnozy i rozeznania* (2015).

Dr hab. Stanisława TUCHOLSKA

Katedra Psychopatologii i Psychoprofilaktyki

Instytut Psychologii

Wydział Filozoficzny

Akademia Ignatianum w Krakowie

ul. Kopernika 26

31-501 Kraków

Psycholog kliniczny.

Zainteresowania naukowe: diagnoza inteligencji i osobowości u osób w różnych okresach rozwojowych (dzieci, młodzież, dorośli), zaburzenia okresu rozwojowego utrudniające adaptację do standardów szkolnych (minimalne uszkodzenia mózgu, globalne i parcjalne deficyty rozwojowe, nadpobudliwość psychoruchowa), zagadnienie stresu szkolnego i jego następstw (zarówno u uczniów, jak i nauczycieli), analiza sposobów zmagania się z sytuacjami trudnymi (zarówno przez dzieci, jak i dorosłych), zjawisko agresji oraz przemocy (formy przemocy, jej dynamika, następstwa bezpośrednie i odległe oraz psychologiczne portrety ofiar oraz sprawców przemocy interpersonalnej).

Autorka i redaktorka m.in. następujących książek: *Ekstrawersja i introwersja a zachowanie agresywne młodzieży* (1976), *Endlera wielowymiarowe skale lęku (EMAS)* (1992), *Wypalenie zawodowe u na-*

uczycieli. Psychologiczna analiza zjawiska i jego osobowościowych uwarunkowań (2003, 2009), Wybrane zagadnienia z psychologii klinicznej i osobowości: problemy człowieka zdrowego (red.; 2005), Psychologiczne aspekty doświadczania żałoby (red.; 2009).